

Arbetslöshet och lönebildning

Inte någon gång sedan kriget har så många människor som idag ofrivilligt stått vid sidan av den reguljära arbetsmarknaden. Uppskattningsvis rör det sig om 400 tusen personer, eller ca 9 procent av den potentiella arbetskraften, som sammantaget befinner sig i öppen arbetslöshet, i olika AMS-åtgärder eller som blivit för tidspensionerade av arbetsmarknadsskäl.

Det svåra läget på arbetsmarknaden drabbar självklart extra hårt de som friställts i samband med företagsnedläggningar och de nytillträdande på arbetsmarknaden. Andelen friställda som åter lyckats erhålla ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden har minskat drastiskt sedan slutet av 60-talet. Ungdomar under 25 år utgör en annan grupp vilken bär en oproportionerligt stor del av den totala arbetslöshetsbördan. Särskilt drabbade är invandrarungdomar, ungdomar utan praktik och med bristfällig skolutbildning.

Orsaken till de höga arbetslöshetstalen är dels den internationella recessionen, dels den strukturella obalans den svenska ekonomin hamnat i på grund av kostnadskrisen vid mitten av 70-talet.

För att den svenska ekonomin åter skall komma i balans kommer att krävas både draghjälp utifrån och att industrin förmår erövra marknadsandelar på export- och hemmamarknaderna. Genom den senaste devalveringen har konkurrensförutsättningarna för den svenska industrin radikalt förbät-

rats. På kort sikt kommer devalveringen dock knappast att ge några nya jobb. Den produktionsökning man kan räkna med det närmaste året för industrin kan på det stora hela antas motsvaras av produktivitetstillväxten. På grund av den sysselsättningsreserv som finns i företagen finns utrymme för en relativt betydande produktionsökning utan att arbetsstyrkan behöver utökas. På längre sikt däremot kan de sänkta relativa arbetskostnaderna antas avsätta positiva sysselsättningseffekter. Förutsättningarna för detta är att de kostnadsfördelar som vunnits genom devalveringen kan bevaras. Den önskade industriexpansionen förutsätter sannolikt dessutom en omvridning av lönerelationerna till industriarbetarnas förmån. Devalveringsstrategin lägger således restriktioner på avtalsrörelserna för flera år framåt.

Årets avtalsrörelse har varit framgångsrik i det avseendet att löntagarna inte sökt kompensera sig för devalveringens prishöjande effekt. För löntagarna kommer devalveringen troligtvis att betyda det tredje året i följd med sjunkande reallöner. Avtalsrörelsen har, åtminstone delvis, varit framgångsrik också i det avseendet att de offentliganställdas löneutvecklingsgarantier begränsats till maximalt 1,5 procent om löneglidningen på den privata sidan varit minst 3,5 procent.

Med utgångspunkt från regeringens antiinflationspolitik är emellertid avtalsrörelsen inte enbart framgångsrik. De löneutvecklingsgaran-

tier som faktiskt finns inskrivna i avtalen innebär nämligen att ett överhäng skapats inför 1984 års avtalsrörelse. Ett ännu allvarligare hot mot denna politik är de spänningar, till följd av "skatteomläggningen", som skapats mellan organisationerna på arbetsmarknaden och inte minst mellan regeringen och LO. Och man kan mot denna bakgrund ställa frågan om den svenska förhandlingsmodellen — med centrala uppgörelser, förbundsvisa förhandlingar, av lokala förhållanden betingad löneglidning och sedan den rundgång som följsamhetsklausulerna ger — verkligen är förenlig med regeringens mål att inflationen skall vara nere i 4 procent redan 1984.

Det ligger naturligtvis såväl i regeringens som i LO:s intresse att löneglidningen dämpas. I synen på följsamhetsklausulerna kan man trots detta skönja rakt motsatta ståndpunkter. LO:s ambition är att åstadkomma en lönestruktur som svarar mot den solidariska lönepolitikens fördelningsmål. Detta förutsätter enligt LO följsamhetsgarantier, och man menar att om garantierna utformades på individuell basis skulle löneglidning göras så dyr för företagen att en inflationsdämpande effekt också skulle uppnås. Regeringen däremot ser antagligen helst att följsamhetsgarantierna helt försvinner. Löneglidningens inflationsdrivande effekt skulle därige-

nom begränsas samtidigt som stelheden i lönestrukturen skulle minska.

Om löneglidningen sätter fart — de av regeringen aviserade åtgärderna förefaller inte särskilt kraftfulla — föreligger en uppenbar risk att regeringen, för att klara inflationsmålet och devalveringsstrategin, tvingas ge efter på sysselsättningsambitionen. För att undvika en sådan "engelsk" utveckling gäller det därför för arbetsmarknadens parter att försöka finna en förhandlingsordning som är förenlig med låg inflation. Det är möjligt att en modell där löneglidningen avräknas från utrymmet, i stället för att som nu skapa ett överhäng, är ett steg i denna riktning.

Men även om regeringen lyckas få ner inflationen utan att ytterligare behöva strama åt ekonomin kommer arbetslöshetstalen under lång tid framöver att ligga kvar på nuvarande höga nivå. Någon genväg till full sysselsättning står knappast att finna. Det är därför nödvändigt att ge arbetsmarknadspolitiken en mer offensiv prägel, där en satsning på utbildning och praktik förhindrar att de ungdomar som kommer in på arbetsmarknaden passiviserar och där friställda inte tvingas till förtidspensionering av arbetsmarknads-skäl.

Christian Nilsson